

Fișa de localitate

Fișa de localitate face parte din metoda de inventariere a monumentelor istorice practică în cadrul proiectului de colaborare româno-german pentru cercetarea unor localități din SE Transilvaniei. Ea reprezintă o analiză ce pune accentul atât pe prelucrarea materialului oferit de studierea clădirilor susceptibile de a avea valoare de monument istoric și a structurii așezării, cât și pe informațiile bibliografice privind localitatea. Această analiză este menită să pună în evidență importanța și caracteristicile localității ca semn material al unui trecut ce trebuie transmis generațiilor următoare, prin protejarea lui cu ajutorul mecanismelor puse la îndemână de legislația specifică și prin includerea în planul de dezvoltare a așezării.

Factorii de analiză folosiți pentru constituirea unei fișe de localitate sunt:

1. *Spațiul natural*: analiza factorilor topografici care au favorizat întemeierea și dezvoltarea localității și care au influențat aspectul și alcătuirea acesteia (structura solului și subsolului, rețeaua de ape și căi de comunicație, materialele de construcție oferite de cadrul natural înconjurător); interacțiunea om-mediu, modul în care ocupațiile tradiționale au modificat aspectul peisajului în jurul localității.

2. *Istoricul localității*: analiza datelor bibliografice cu evidențierea acelor evenimente istorice (incendii, cutremure, epidemii, relația între comunitate și stăpânii laici și/sau eclesiastici ai locului) ce au influențat aspectul și structura așezării; perioade de dezvoltare economică ce au stimulat activitatea constructivă. Se are în vedere analiza localității în starea sa actuală, nu reconstrucția ipotetică a acesteia. Sursele folosite sunt, în afara datelor istorice generale, cele oferite de literatura istorică regională, cronici ale localității, analiza planurilor, hărților, imaginilor vechi ale așezării, a tradițiilor orale. În cadrul proiectului de colaborare o mare parte a acestui capitol revine Institutului de cercetări socio-umane din Sibiu.

3. *Tipul de așezare și dezvoltarea acesteia*: se bazează pe analiza comparativă a datelor oferite de hărți, planuri vechi, date cadastrale istorice și cea a structurii actuale a satului, așa cum rezultă în urma inventarierii.

4. *Tipuri de gospodărie, construcții și caracteristicile de formă*; este punctul de greutate al fișei și se bazează în special pe prelucrarea materialului oferit de cercetarea construcțiilor și gospodăriilor susceptibile de a avea valoare de monument istoric. Acest subcapitol al fișei de localitate analizează următoarele aspecte:

– unde sunt așezate clădirile de folosință comună sau cu destinație specială ale localității și prin ce se caracterizează;

– ce formă și structură au spațiile de folosință comună ale localității, ex: piețe, străzi, parcuri, cimitire, locuri de dans în aer liber; dat fiind că localitățile supuse analizei în cadrul proiectului comun sunt localități afectate de un profund proces de transformare, în primul rând al componenței etnice, aceste aspecte sunt analizate cu un plus de atenție;

– tipuri de gospodărie și modul de ocupare al parcelei, tipuri de locuințe și anexe; ce factori au influențat forma acestora; repertoriul elementelor decorative; ce elemente de datare conținute de obiect au fost folosite (inscripții, ornamente, anumite tehnici constructive sau detalii constructive tipice pentru o anumită epocă).

Analiza localității este urmată de o evaluare concentrată menită să indice care părți componente și imagini caracteristice ale localității sunt propuse spre a fi protejate.

Așezare

Satul, atestat documentar la 1345, este situat în podișul Târnavelor în plină arie verticală, într-o zonă de dealuri nu foarte înalte, împădurite (cota maximă pe teritoriul așezării – 488 m), configurația localității fiind determinată de așezarea de-a lungul văilor unor pâraie, afluenți ai pârâului Copșei. Situat în vecinătatea unor târguri și centre meșteșugărești – Biertan, Dumbrăveni – și, la aproximativ 20 km, de două din principalele orașe săsești ale Transilvaniei de Sud – Mediaș și Sighișoara – i-au influențat dezvoltarea oferind piețe accesibile pentru comercializarea produselor, Valchidul neavând târg propriu.

Ocupații tradiționale, surse venituri

Până la sfârșitul sec., al XIX-lea, principala ocupație și totodată principala sursă de venituri a constituit-o viticultura (un document de la 1430 semna existența a patru teascuri în Valchid). Viile se aflau în special între limita de N a vetrei satului și hotarul cu Hoghilag. Distrugerile provocate culturilor de viță de vie, la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, produc sărăcirea rapidă a locuitorilor și, ca urmare, depopularea satului datorată masei emigrări în America.

* Mulțumim Dr. Matthias Kitschenberg de la *Rheinisches Amt für Denkmalpflege* pentru îndrumările privind modul de întocmire al unei fișe de localitate.

Refăcută parțial în perioada interbelică, organizată în terase, viticultura a fost definitiv abandonată după colectivizare; terasele părăsite, pline de scaieți și tufişuri, continuă să dea forma peisajului în jurul satului, iar pivnițele semiîngropate, spaţioase ale fiecărei locuinţe se constituie de asemenea ca o mărturie a influenţei acestei ocupaţii.

Pe lângă viţa de vie, aproximativ 1/3 din terenul cultivabil (locul doi în structura veniturilor) era ocupat de culturile de cartofi, porumb, grâu; se folosea Dreifelderwirtschaft (procedeu utilizat pentru revitalizarea solului uneori și după 1990).

Creşterea animalelor (vite mari și porci) capătă o mare însemnătate în special în perioada interbelică, suplinind parțial pierderile suferite datorită distrugerii culturilor de viţă de vie, spre V și SV peisajul fiind dominat de păşunile ce ocupau aproximativ 10% din hotarul satului pe dealul Gosului și spre Șaroș; fânețele erau răspândite pe lunci. Amploarea pe care a cunoscut-o creşterea animalelor a influențat de asemenea aspectul și organizarea gospodăriilor, unde, în afara locuinței, construcțiile cărora li se acorda cea mai mare însemnătate sunt șura și grajdurile.

Peisajului tradițional al satului îi aparţine de asemenea zona de livezi și grădini de legume ce se afla pe fiecare parcelă în spatele şurii: grădinilor pentru

varză le era destinată o suprafață specială –der Kompost Aa – la ieşirea din sat spre Haghilag, parcelele fiind separate pe etnii. După 1945, și în special după colectivizare, acestea au dispărut, iar livezile au fost înlocuite de culturi de porumb.

Plantele tehnice – cânepa și inul – erau cultivate numai pentru nevoile gospodăriei; după anii '60 ai sec. XX, peisajul în jurul satului s-a modificat prin introducerea culturii intensive a hameiului.

Pădurile aparținând comunei (aproximativ 3000 ha, conform relațiilor) se aflau pe dealurile din jurul satului, în special spre Est.

Imaginea satului și a peisajului înconjurător nu a fost influențată de existența micului atelier de țigle pe dealul Zeinter și nici de existența unui mic număr de meșteșuguri ce lucrau numai pentru nevoile localității în ateliere în cadrul gospodăriei.

Structura localității

După cum am menționat deja, rețeaua de pâraie de pe teritoriul localității determină rețeaua de ulițe a satului, acestea fiind situate de o parte și alta a pâraielor, afluenți ai pâraului Copșei ce străbate aşezarea de la S la N; văile lor largi și adânci, cu maluri înierbate și pomi, domină imaginea Gosului și a porțiunii de N a Hauptstrasse.

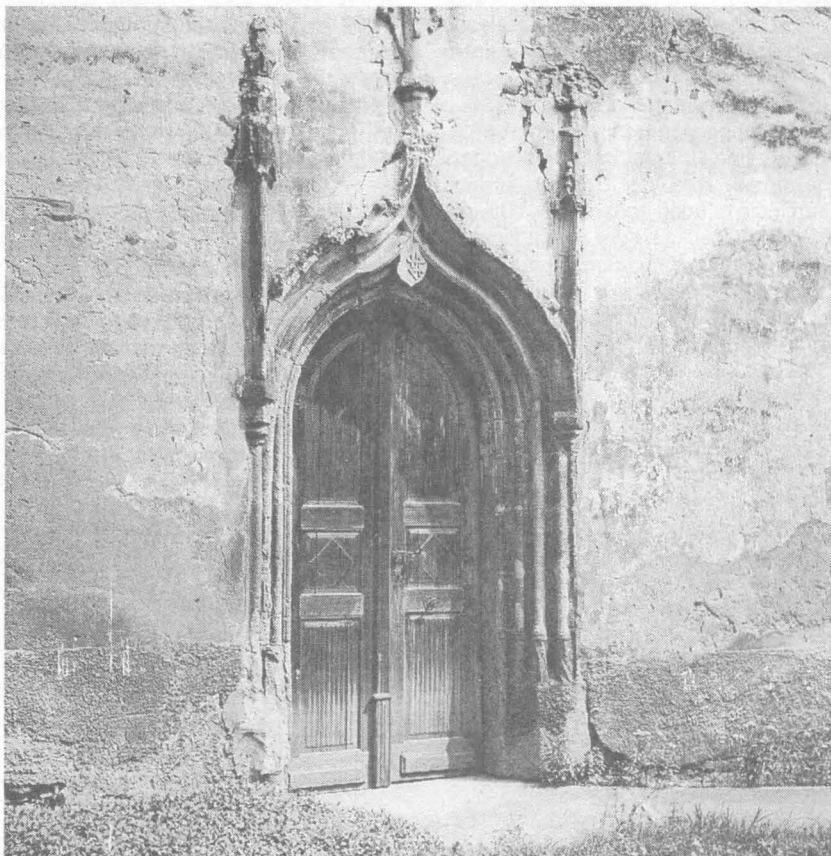
Biserica evanghelică (E) (foto din turnul-clopotniță)

Sat multiethnic, cu un număr maxim de 1000 locuitori, cei mai numeroși fiind sașii și românii, Valchidul, ca și alte sate de același tip, este organizat pe cartiere, ale căror limite au fost respectate până în anii '60 ai sec. XX.

Sașii organizați în 4 vecinătăți, pe străzi, ocupau Mühlgasse (Mielgos), Gasse (Gos) și Weidenzelter

progresiv de țigani. Românii sunt organizați în 2 vecinătăți după criterii sociale.

Ca urmare a reformei agrare din 1945, la extremitatea de NE a noului cartier românesc, apare strada Băncii prin împrăștierea unor locuitori mai săraci ai satului; este denumită astfel deoarece

Portalul de vest al bisericii evanghelice

(sașii săraci), Hauptstrasse (Hoistrios) până la ulița Luncii și Habășul ăl Mic, porțiunea dintre Habășul ăl Mic și Habășul ăl Mare fiind zona cu populație amestecată.

Cartierul românesc, așezat inițial pe Habășul ăl Mare, migrează spre sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX în zona Nach den Gruind, ca urmare a îmbunătățirii situației economice; noul cartier românesc se dezvoltă pe ulițele Luncii și Bisericii, în relație cu biserica și școala confesională românească. Fostul cartier românesc a fost invadat

locuințele de aici au fost construite cu bani împrumutați de la bancă.

Țiganii, așezați inițial la extremitatea SV a Hauptstrasse, pe Ziegeunergasse (Ziegeunergos), ocupa în prima treime a sec. XX și o parte din vechiul cartier românesc.

Arhitectura religioasă este reprezentată de biserica evanghelică și biserica ortodoxă (fostă greco-catolică).

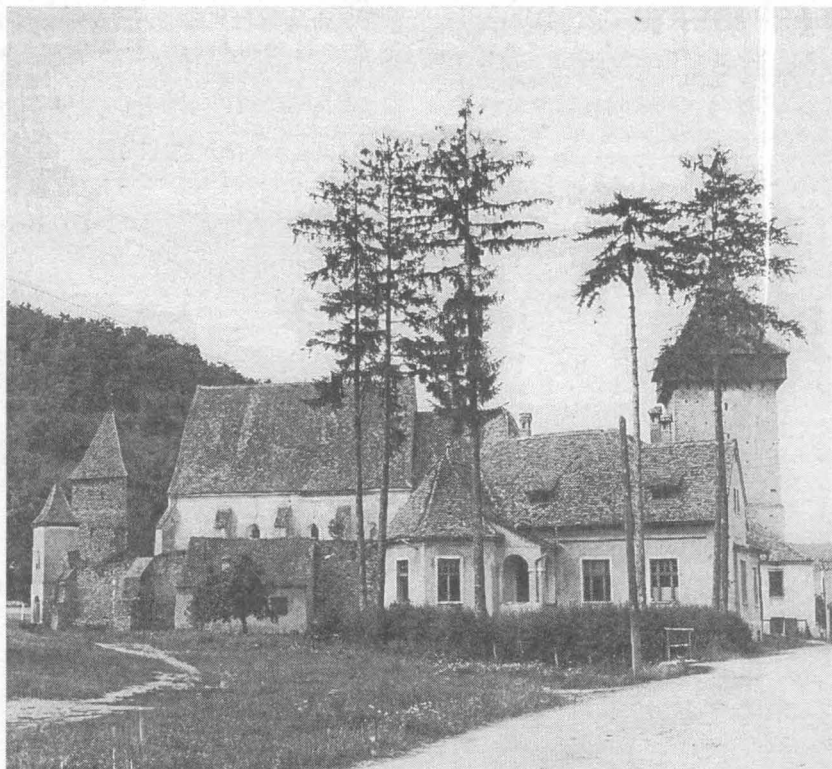
Biserica evanghelică, hram Sf. Andrei, punct de greutate al cartierului săsesc, este construită în a doua jumătate a sec. XIV ca biserică – sală, fără

turn, stil gotic târziu. Zidul înconjurător de piatră, de forma poligonală neregulată, înalt de aproximativ 10 m, este construit în prima jumătate a secolului XVI, prevăzut cu drumuri de strajă și tragere și câte un turn pătrat la jumătatea fiecărei laturi; accesul se face pe sub turnul-clopotniță (E) și turnulețul de SV (se pare înzestrat cu pod mobil peste

sec. XIX – începutul sec. XX, nereamarcându-se prin caracteristici de plan sau decorație.

Cartierul săsesc:

Casa parohială evanghelică, așezată la SV de biserica evanghelică, în mijlocul parcelei, este o construcție cu pivniță semiîngropată și parter înalt,

Fosta Primărie și biserica evanghelică cu incintă fortificată

Gossgroven); după 1916 turnul S a fost dărâmat fiind avariat de un cutremur.

Biserica ortodoxă, inițial greco-catolică, construită în 1856, este un edificiu modest, reluând un tip de plan și elevație frecvent în zonă – plan dreptunghiular cu absida altarului semicirculară la exterior și interior și turn-clopotniță decorat pe V, adăugat în 1899 o dată cu decorația clasicizantă a fațadelor. Absida și spațiul unitar al naosului și pronaosului sunt acoperite cu tavan drept de lemn.

Clădiri și spații de folosință comună

Sunt masate, atât în cartierul săsesc cât și în cartierul românesc în jurul bisericilor respective. Sunt, cu excepția casei parohiale evanghelice, edificii datând de la sfârșitul

acoperiș mansardat; are un nucleu de sfârșit sec. XVIII, ce prelua, supradimensionat, planul compact folosit în mod curent în localitate în această perioadă; aspectul actual se datorează modificărilor de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX.

Școlile evanghelice, atât cea veche cât și cea nouă, se află pe latura de N a zidului de incintă al bisericii. Școala veche, clădire de la sfârșitul secolului XVIII cu pivniță îngropată și parter înalt, cu plan modificat prin transformarea în sala comună, nu se deosebește decât prin dimensiuni de siluetă obișnuită a locuințelor de plan simplu din localitate. Noua școală evanghelică, ridicată în 1905 (azi abandonată), plan în L, fațade principale spre Mittel der Gemeinde și Gasse are o decorație clasicizantă de bună calitate.

Locuința învățătorilor – începutul secolului XX – cu plan, fațade alterate de transformarea în școală și cămin cultural, se află pe Gasse, vis-à-vis de școala evanghelică. După Marea Unire, în perioada 1920–1930, alături de locuința învățătorilor se construiește școala de stat, clădire tip, fără merite arhitectonice, cu modificări în epoca contemporană. În curtea școlii de stat se aflau grajdurile comunale (cu 2 șuri), azi dispărute.

Cântarul comunal era adosat laturii de N a curții casei parohiale, iar remiza de pompieri la aproximativ 50 m la S de biserică, pe locul actualului magazin.

Unul din cele mai importante spații de folosință comună – locul de dans în aer liber și al stâlpului cununii – se afla la NV de biserică, lângă zidul de incintă; are forma octogonală, este delimitat de plantații, gard scund de lemn și bănci.

Porțiunea de nord a str. Principale, cu aspect determinat de valea pâraului Copșei (în fundal cartierul românesc)

Primăria, așezată la SE de biserică, construită în 1912, cu modificări interioare în anii '30 (păstrând din această perioadă pardoseala de gresie multicoloră și tâmplăria), se deosebește de primăriile din zonă și chiar și de celelalte clădiri oficiale ale localității printr-un plan mai puțin compact, ale cărui părți componente sunt subliniate de acoperișuri separate. Casa notarului, datând de la începutul sec. XX, cu plan simplu și fațada decorată cu elemente clasicizante, este așezată de asemenea în apropierea bisericii, vis-à-vis de primărie, la nr. 206.

Terenul de sport se află lângă moară, pe Mühlgasse.

Cimitirul evanghelic este așezat pe un teren în pantă accentuată, în partea de SV a cartierului săsesc; este înconjurat de gard dublat de plantație de arbuști, organizat în terase, cu alee centrală și târnaț; nu are pietre de vechime sau formă deosebită. Accesul se face pe o alee amenajată din partea de S a bisericii.

Cartierul românesc reia simplificat, organizarea cartierului săsesc. Școala confesională, folosită și ca sală comunală, se află în curtea bisericii; este o clădire

construită la sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX, parter, o singură încăperez; alături de școală se află locuința învățătorului, demolată în anii '60 ai secolului XX pentru a se construi actuala casă parohială, la S de biserică.

Cele două cimitire ortodoxe sunt separate pe criterii etnice: cimitirul românilor se află la V de vechiul cartier românesc, iar cel al ȝiganilor la V de Ziegeunergasse; nici unul nu păstrează cruci vechi sau de forme deosebite.

Ulițele satului, de lățimi variind între 12 și 4 m, sunt ulițe de pământ, rareori pietruite, cu rigole superficiale și trotuare pardosite cu piatră de râu, cu porțiuni modernizate (dale de beton). Un aspect deosebit are porțiunea nordică a Hauptstrasse – Dort Hinunter –, străbătută în partea centrală de valea pârâului Copșei, distanța între cele două fronturi ale uliței este în zona maximă de 30–40 m. De asemenea, datorită lățimii și abundenței vegetației văii Gosului, ulița Weidenzelter devine aproape invizibilă.

Clădiri cu destinație specială

Sediul băncii Raiffeisen, contemporan Primăriei (1912), adosat laturii de est a zidului de incintă a bisericii evanghelice, este o clădire cu 2 niveluri și fațada cu o modestă decorație din repertoriul decorativ clasicizant, adoptat de majoritatea clădirilor oficiale ale satului.

Moara de apă, datată 1836, funcționând ca atare până în anii '60 ai secolului XX, este așezată în partea de S a satului, fiind, împreună cu casa morarului, punct de greutate al străzii Morii; păstrează aspectul istoric – structura de lemn a construcției, roata și mecanismele de transmisie, ca și digul și canalul de aducțiune a apei.

Spațiile comerciale, puține la număr (nr. 158 și pe locul școlii de stat în cartierul săsesc și la nr. 302 în cartierul românesc), sunt de tipul „locuință și spațiu comercial”, ocupând una din încăperile locuinței căreia i se amenajează acces direct din uliță; face excepție măcelăria – clădire modestă cu o singură încăperez adosată turnului-clopotniță al zidului de incintă al bisericii.

Atelierele meșteșugărești nu beneficiază nici ele de amenajări speciale în cadrul gospodăriilor.

Locuințe și gospodării

Aspectul gospodăriilor, și deci și al localității, a fost determinat de principalele ocupații ale locuitorilor: viticultura și creșterea vitelor. Gospodăriile, organizate în parcele înguste (15–20 m) și cu lungimi variind în funcție de relief, sunt în majoritate gospodării în ghi drept cu locuința în marginea parcelei, de regulă cu latura îngustă la stradă; în filă cu locuința se află bucătăria de vară cu cuptorul de pâine și cazanul de apă, 1–2 șopuri cu structura din lemn și laterale de zid, grajdurile cu minim 2 compartimente. Paralel străzii, ocupând de regulă toată lățimea parcelei și delimitând curtea de grădină, se află cea mai importantă anexă a gospodăriei – șura. Curtea este în general pardosită cu piatră de râu sau are cel puțin alei amenajate în acest mod; în majoritatea cazurilor acest mod de amenajare a solului datează din anii '30 ai secolului XX.

Ca materiale de construcție sunt folosite: piatra – culeasă primăvara de pe văile pâraielor – și cărămida – făcută de țigani cu lut de pe dealul Zeinter; tot de aici era luat lutul și nisipul pentru amestecul folosit ca liant. Piatra era folosită pentru pivnițe și parțial pentru parterul înalt, în special în locuințele date sf.

Casa 212 (1786–1788)

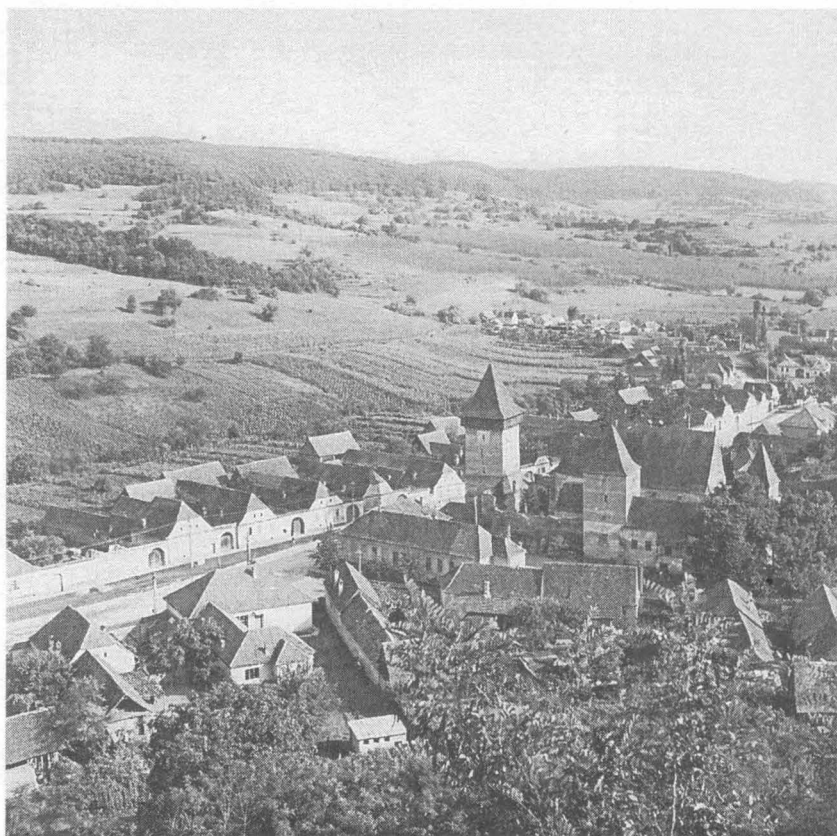
Casele 79 (dreapta), 80 (stânga) (sfârșit sec. XVIII)

sec. XVIII – începutul sec. XIX; cu cât se avansează spre sf. sec. XIX se folosește din ce în ce mai frecvent cărămida în amestec cu piatra, proporțiile piatră-cărămidă în construcție putând fi un element de datare a acesteia. Lemnul (stejar sf. sec. XVIII-lea doua jumătate a sec. XIX, rășinoase sf. sec. XIX – început sec. XX) este folosit pentru tavanele caselor; pivnițele au de asemenea tavane de bărne, înlocuite uneori, spre sfârșitul sec. XIX, cu diverse forme de bolți. Pentru acoperiș s-a generalizat folosirea țiglei, deși în amintirea locuitorilor stăruie folosirea paielor și a stufului pentru acoperirea anexelor.

Situarea locuinței la limita spre stradă a parcelei are drept consecință atenția specială acordată decorației fațadei, de aici decurgând frecvențele modernizări ale acesteia, la începutul sec. XX existând tendința de a-i unifica decorația cu cea a gardului înalt de zid ce închide parcela spre stradă. În majoritatea cazurilor fațadele caselor inventariate păstrează o decorație din primul pătrar al sec. XX, cu elemente clasicizante rusticizate.

Cea mai veche casă datată este casa 220 (1763), situată la limita de NE pe Mittel der Gemeinde; nu există nici o altă locuință care prin caracteristici de formă sau material de construcție să poată fi datată anterior mijlocului secolului XVIII.

Perioadei cuprinsă între a doua jumătate a sec. XVIII – începutul secolului XIX îi aparțin, prin datare pe obiect, casele 71 (1771), 212 (pivnița 1786 și parter 1788), 79 și 137 (1794), 196 (1797), 213 (1801), 64 și 93 (1804); în afara acestor 9 locuințe, mai pot fi atribuite aceleiași perioade un număr de 25 locuințe datorită materialelor de construcție folosite, tipului de plan și proporțiilor, modului de acces, material și mod de prelucrare a grinzilor, proporțiilor pinionului, tipului de șarpantă și a modului de îmbinare a componentelor acesteia. Sunt, cu 2 excepții (nr. 136 și 197), case cu pivnița pe toată suprafața, cu pereți de piatră nefasonată, cu tavan de grinzi cu dimensiunea 40 x 40 cm, uneori bolți semicilindrice sau a vella, târzii, parter înalt, cu pereți de cărămidă cu grosimi de 60 cm, plan compact; accesul se face prin scări,

Panorama centrului localității, cu biserica și școala evanghelică, fortificația și front case sfârșitul sec. XVIII – începutul sec. XIX (în fundal Mühlgasse)

incluse în planul dreptunghiular al casei, situate în colțul liber spre curte al acesteia.

Caracteristica este proporția de 1:2,5 – 3 între lățimile celor două încăperi dinspre uliță. Ordonanța interiorului se exprimă prin gruparea 2 + 1 a ferestrelor fațadei principale. Acoperișul, în două ape, are o accentuată frângere de pantă peste pinion și lateral; pinionul țesit, în general cu 3 deschideri dispuse în unghi și uneori nișă în ax, are aproximativ înălțimea fațadei.

Grupul cel mai compact de locuințe, având datarea mai sus menționată, se află pe latura de E pe Mittel der Gemeinde, între nr. 202–227, determinând, prin masivitatea siluetei, pantele accentuate ale acoperișurilor și pinioanelor înalte, aspectul părții centrale a localității.

Numărul mare de locuințe aparținând acestei perioade se poate datora atât prosperității economice (agricultura înregistrează o perioadă de creștere a eficienței), perioadei de relativă liniște pe plan politic, cât și, dar nu în ultimul rând, incendiului din 1797 care a distrus o bună parte a așezării.

După această limită cronologică, planul compact este folosit sporadic, proporțiile și destinațiile încăperilor se modifică – ex. casa 230, datată 1875, în care încăperile spre stradă au lățimi aproximativ egale, vatra migrează spre holul scărilor, folosit ca bucătărie, se adaugă spre curte cămara și un hol deschis; un alt exemplu de evoluție – casa nr. 44 – sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX.

Locuințele date în prima jumătate a sec. XIX au în general 2 încăperi în filă, cu acces prin încăperea mică, inițial direct din curte, apoi printr-un pridvor parțial cu soclu-zid și balustrada și stâlpi lemn. Ceea ce caracterizează aceste construcții sunt: cantitatea încă mare de piatră folosită la pivnițe, proporțiile încăperilor, panta mare a acoperișului, pinionul țesit cu două deschideri și nișă înaltă în ax.

Spre sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX se generalizează planul cu 3 încăperi în filă, cu acces fie prin încăperea mediană, fie prin cea dinspre curte, cu fațada decorată cu elemente vegetale stilizate (ultimul sfert al sec. XIX) sau clasicizante (începutul sec. XX).

Spre finele primului sfert al secolului XX apare tipul de casă cu 3 încăperi dispuse în L și pridvor parțial, întâlnit în special în zona de N a lui Hoistrios.

Emigrarea masivă în America nu a avut influență asupra aspectului satului prin infuzia de capital, cum a fost cazul altor sate din zonă (Neudorf, Peschendorf), datorită faptului că puțini din cei plecați s-au mai întors.

Limitele localității fiind deja atinse spre sfârșitul secolului XVIII – începutul secolului XIX, problema extinderii spațiului locuibil a fost soluționată, în majoritatea cazurilor, prin adăugarea a 1–2 încăperi în filă cu casa sau prin transformarea bucătăriei de vară în spațiu locuibil. Numai 17 din cele 125

gospodării inventariate se extind prin modificarea formei gospodăriei: apariția unei a doua locuințe pe latura opusă casei vechi; există un singur caz de supraetajare a încăperii cuptorului, situat lângă casă (gospodăria 237) și un singur exemplu de 2 locuințe sub acoperiș comun și gang median (nr. 89).

După începutul sec. XX se constată încetarea activității constructive; singurele zone în care se construiește încă sunt strada Bisericii, în cartierul românesc, și extremitatea de N a lui Hauptstrasse, frontul V (după nr. 300); după cel de-al doilea război mondial singurele case noi din localitate, reluând tipul de plan și decorație curente la începutul secolului, sunt cele de pe strada Băncii.

Anexele gospodărești (a căror dispunere în cadrul gospodăriei a fost deja menționată), mult mai expuse alterărilor și modificărilor decât locuințele, sunt puțin reprezentate în localitate prin exemplare ce pot fi reținute. Sunt de menționat șopul și grajdul cu două compartimente din curtea casei parohiale evanghelice (1834).

Cea mai importantă anexă a gospodăriei, șura, are o structură simplă de lemn, cu trei travee delimitate de stâlpi, fie sprijiniți direct pe pământ fie pe lespezi de piatră; aceștia susțin bărnele orizontale prin intermediul unor contravânturi curbate; îmbinările sunt, până spre sf. sec. XIX, cu cepuri și pene de lemn; acoperișul este în două ape, înălțimea până la coama 10–12 m, iar pereții sunt în general din scânduri verticale; există cazuri în care una din cele două travee laterale sunt ocupate de grajduri sau cotețe. Aspectul acestor construcții a fost alterat după 1945, când cele ce au scăpat devastărilor produse prin ocuparea gospodăriilor sătești, au fost mutate și modificate pentru a câștiga puțin teren de cultură. Au fost reținute pentru valoarea lor deosebită șurile gospodăriilor 234 și 235, datele 1861, 195 – 1883, 230 – 1880–1890.

Aspectul actual al satului este determinat de depoluarea datorată migrării sașilor în Germania și a românilor spre orașele din jur și invadarea gospodăriilor părăsite de către populații defavorizate, în special romi. La aceasta s-au adăugat consecințele reformei administrative din 1967: abandonarea unei părți a clădirilor de folosință comună, singura folosită în prezent fiind fosta școală de stat.

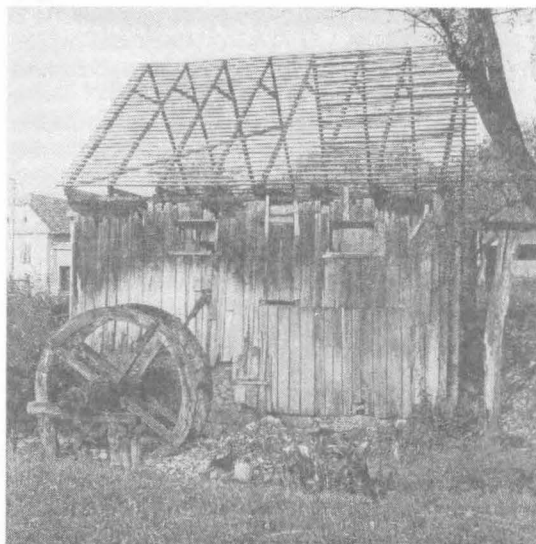
Ca urmare a inventarierii rezultă că atât localitatea cât și majoritatea locuințelor studiate și-au păstrat structura și silueta originare, climatul istoric al așezării fiind puțin alterat. Partea de localitate în care sunt concentrate cel mai mare număr de clădiri bine păstrate, formând fronturi compacte cu substanța istorică aparținând în majoritatea cazurilor perioadei sf. sec. XVIII – prima jumătate a sec. XIX, însoțite de păstrarea autenticității vizuale, este cea cuprinsă în zona delimitată astfel: pe frontul E al lui Hauptstrasse de la nr. 202 la nr. 227, pe linia de fund a parcelelor,

apoi pe linia de demarcație între gospodăriile 227/228 și pe frontul de V al lui Hauptstrasse de la nr. 61 la 74 pe culmea dealului (marcată pe harta cu linie întreruptă), continuând pe frontul de N al lui Gase de la nr. 75 până la nr. 102 de asemenea pe culmea dealului (marcată pe hartă cu aceeași linie întreruptă); de la nr. 102 pe firul pârâului Gosului (Gossgroven) până la nr. 126 (casa parohială evanghelică) și în continuare pe linia de fund a acestei parcele până la nr. 132 (de asemenea pe linia de fund a parcelei), linia continuând de-a lungul limitei la stradă a actualului magazin până în dreptul gospodăriei 202, închizându-se pe linia de demarcație între gospodăriile 201-202. Propunem ca partea de localitate mai sus delimitată să primească statutul de zonă cu valoare de monument istoric, în virtutea caracteristicilor deja menționate și datorită faptului că această zonă, reprezentativă pentru imaginea localității, este, ca de altfel întreaga localitate, o mărturie a unei civilizații amenințată de dispariție datorită unor mutații istorice ireversibile.

În zona rezervată sunt cuprinse următoarele clădiri aflate în evidența DMSI: 61, 62, 63, 64, 65 (cu șura), 66, 67, 68, 69, 70 (cu anexele), 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78 (cu anexele), 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88 (cu anexele), 89 (cu anexele), 90, 92, 93, 94, 95 (ambiental), 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 126 (casa parohială evanghelică, cu grajdurile, anexele și livada), biserica evanghelică și zidul de incintă, cu turnurile, dispensarul (fosta primărie), magazinul (fosta bancă Raiffesen), fosta măcelărie, fosta școală evanghelică, fosta sală comunală evanghelică, părculețul (fostul loc în care se ridica coroana), 131, 132, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214 (și anexele), 215, 217, 218, 219, 220 (cu șura), 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227.

Punctele de belvedere (marcate pe hartă) din care se percep siluetele caracteristice ale localității,

siluete ce trebuie de asemenea protejate, sunt: la SV de sat lângă intrarea în cimitirul evanghelic; la N bisericii evanghelice pe panta de deasupra gospodăriilor 72-74 și în partea de V a cimitirului românesc.

Moara de apă (1836)

Propunem, de asemenea, ca zonă protejată moara veche (1836) de pe ulița Morii, cu urmele canalului de aducțiune, lacului și digului, ca instalație de tehnică populară de valoare deosebită (unica existentă în zonă) și în relativ bună stare de conservare.

Cimitirul evanghelic, martor al unei civilizații în curs de dispariție, este de asemenea propus ca zonă protejată.

ADRIANA STROE
AURELIAN STROE